

HET NATIONALE BALLET

en het

CONCERTGEBOUWORKEST

in

CARRÉ

slechts 4 voorstellingen, in het kader van het
HOLLAND FESTIVAL 1985
26, 27, 28 en 29 juni, 20.15 uur

Programma:

Agon (George Balanchine/Igor Stravinsky)

Duo Concertant (Nils Christe/Igor Stravinsky)

Dodeneiland (Toer van Schayk/Sergei Rachmaninof)

Collective Symphony

(Rudi van Dantzig, Hans van Manen, Toer van Schayk/
Igor Stravinsky)

DIRIGENT: LUCAS VIS

SOLISTISCHE MEDEWERKING:
THEO OLOF EN RONALD BRAUTIGAM

Programma 9:

1. **Agon**
(George Balanchine/Igor Stravinsky)
2. **Duo Concertant**
(Nils Christie/Igor Stravinsky)
pauze
3. **Dodeneiland**
(Toer van Schayk/Sergei Rachmaninof)
pauze
4. **Collective symphony**
(Rudi van Dantzig - Hans van Manen - Toer van Schayk/Igor Stravinsky)

Begeleiding door het Concertgebouworkest

(o.l.v. Lucas Vis)

en violist Theo Olof en pianist Ronald Brautigam

Voorstellingsdata:

1. woensdag	26 juni 1985	20.15 uur	Theater Carré Amsterdam
2. donderdag	27 juni 1985	20.15 uur	Theater Carré Amsterdam
3. vrijdag	28 juni 1985	20.15 uur	Theater Carré Amsterdam
4. zaterdag	29 juni 1985	20.15 uur	Theater Carré Amsterdam

Deze serie voorstellingen van Het Nationale Ballet en het Concertgebouworkest kwam tot stand in samenwerking met en met steun van het Holland Festival.

Het is niet toegestaan om te fotograferen, te filmen of bandopnamen te maken.
It is strictly prohibited to take photographs and make films or tapes.

Colofon programmaboek:

Foto's (tenzij anders aangegeven):

Jorge Fatauros (huisfotograaf van Het Nationale Ballet)

Vorkant omslag: reproductie van de affiche voor dit programma

Achterkant omslag: Archiefphoto van Collective symphony, 1975

Zetwerk, litho's en drukwerk: Drukkerij Koenders Amsterdam, 1985

Bindwerk: Binderij de Ruiter Amsterdam

Oplage: 2.000 exemplaren

Periode: juni 1985

Samenstelling, lay-out en productiebegeleiding: Dick Hendriks

Balletfestival (2 t/m 8 juli 1985):

Programma 1

1. **La valse** (George Balanchine/Maurice Ravel)
pauze
2. **Want wij weten niet wat wij doen**
(Rudi van Dantzig/Chiel Meijering e.a.)

Begeleiding door het Nederlands Balletorkest

Stadsschouwburg Amsterdam: 2, 3, 4 en 5 juli 1985.

Programma 2

1. **Symfonie in C** (George Balanchine/Georges Bizet)
pauze
2. **Sanitair solitair** (Toer van Schayk/Chiel Meijering e.a.)

Begeleiding door het Nederlands Balletorkest

(o.l.v. Adam Gatehouse)

Stadsschouwburg Amsterdam: 6, 7 en 8 juli 1985.

Samenstelling van het Bestuur van Het Nationale Ballet:

Prof. Dr H.G. Advokaat, *penningmeester* - Frits Becht - John Beek - Drs A.G.F. Boersma, *voorzitter* - Mevr. M. Gardeniers-Berendsen - Egbert van Paridon, *secretaris* - Sytze Smit - Mr P.M. Witteman

Het Nationale Ballet

Marnixstraat 427, 1017 PK Amsterdam

telefoon: 020 - 255754

Agon

choreografie:

George Balanchine

muziek:

Igor Stravinsky (Agon, 1953-1957)

wereldpremière:

27 november 1957, New York

première bij Het Nationale Ballet:

7 februari 1974, Stadsschouwburg Amsterdam

instudering:

Reuven Voremborg, met assistentie van

Merrilee Macourt

tijdsduur:

23 minuten

Het ballet

Agon is het Griekse woord voor strijd, wedstrijd, marteling of doodsstrijd; dit verhaalloze ballet zou men kunnen beschouwen als een sportieve schermutseling van atletische dansers. Hierbij liet Balanchine zich inspireren door zeventiende-eeuwse Franse hofdans en het uitgangspunt waren voor Stravinsky's muziekstuk, als ook door traditionele Russische volksdans en moderne Amerikaanse jazzdans, ook al zijn de dansthema's steeds gebaseerd op de academische (klassieke) techniek.

Kenmerkend is dat de choreografie tot op het bot is uitgebeend voor wat betreft dramatische ontwikkeling, sfeer, emoties of relatievormen. Deze danscompositie is dan ook wel het skelet of de anatomie van een ballet genoemd; met Agon, een mijlpaal in de geschiedenis van het moderne ballet, toont Balanchine zich de vader van de absolute dans. Hier gaat het alleen nog om bewegingskonstructie als zichtbaar gemaakte bewegingsenergie. Die ontaardt zich vaak explosief in een bewegingsstroom die steeds met markante ritmes en grote snelheid voortraast.

Agon begint met de nerveuze rusteloosheid van krioelende ensembles, gevolgd door een speels en grillig trio; een tweede trio is koel-humoristisch waarna een lenig duet enige sensualiteit introduceert; de architectonisch

opgebouwde finale besluit met uitbarstingen van jazzachtige bewegingen. Door de vaak wervelende en flitsende choreografie lijkt de dansdrift vooral voort te komen uit impulsen die met spanningen opwinding van doen hebben. Agons vitale dynamiek is dan ook al vergeleken met de koortsachtige activiteit van de zenuwcellen in de hersenen of van het rekencentrum van een computerinstallatie. De uiterst gecompliceerde choreografie waarbij de dansers, van wie een soms acrobatische virtuositeit wordt geëist, de ene keer tegelijk moeten bewegen en dan weer tegen elkaar in moeten dansen, heeft Agon de bijnaam bezorgd van 'computer- of IBM-ballet'.
(Luuk Utrecht)

De muziek

Het ballet *Agon* wordt beheerst door het getal twaalf. Niet alleen is het een werk waarin de twaalftoonstechniek van de kort tevoren overleden Arnold Schönberg haar sporen trekt, maar het is ook geconcipieerd voor twaalf dansers en opgebouwd uit twaalf onderdelen onderverdeeld in vier maal drie). Met enige fantasie zou men, bij het schetsen van de ontstaansgeschiedenis van dit ballet, een parallel kunnen trekken met die van Stravinsky's *Le rossignol*. Tussen het ontstaan van de drie akten van die opera ligt een aantal jaren waarin Stravinsky met andere composities bezig was en die 'breuk' is altijd nog duidelijk herkenbaar.

Ook het werk aan *Agon* werd onderbroken, omdat de componist andere zorgen aan zijn hoofd had. De opdracht werd verstrekt door Lincoln Kirstein en George Balanchine, dank zij een donatie aan het New York City Ballet door de Rockefeller Foundation. We schrijven dan 1954, terwijl Stravinsky al in december 1953 aan het werk begonnen lijkt te zijn. *Agon* volgde op de *Three songs from William Shakespeare* en was voor ongeveer een derde voltooid toen Stravinsky de arbeid onderbrak. Achtereenvolgens ontstonden *In memoriam Dylan Thomas*, *Canticum sacrum ad honorem Sancti Marci nominis* en de *Greeting prelude* (een aardigheidje voor de tachtigste verjaardag van Pierre Monteux), wer-

ken waarin de mogelijkheden van het componeren volgens de reeksenteknik door Stravinsky steeds verder werden onderzocht. Toen in 1956 het werk aan *Agon* opnieuw ter hand werd genomen, werden deervaringen van deze 'seriële excursies' in het verloop van de compositie geïntegreerd. Op 27 april 1957 was de partituur voltooid, zoals valt te lezen in het manuscript dat momenteel in de collectie van Adriana Panni (Accademia Filarmonica, Rome) te vinden is. De tijdgenoten die veronderstelden in *Agon* met het sluitstuk van een trilogie *Apollo - Orpheus - Agon* te doen te hebben, kwamen bedrogen uit. *Agon* (Grieks voor wedstrijd) werd niet geïnspireerd door de Griekse oudheid, maar door Franse hofdans uit de zeventiende eeuw, zoals beschreven in de 'Apologie de la danse' van De Lauze (1623) en de muzikale voorbeelden van Marin Merenne. Een afbeelding bij De Lauze, waarop twee trompetspelers een bransle simple begeleiden, zou de instrumentatie van Stravinsky's Bransle simple hebben opgeleverd.

Agon werd eerst in concertvorm uitgevoerd op 17 juni 1957 (de 75ste verjaardag van Stravinsky) in de Royce Hall in Los Angeles, onder leiding van Robert Craft. De ballet-première volgde in november van hetzelfde jaar door het New York City Ballet in New York.

(Cornelis van Zwol,

deze tekst werd eerder gepubliceerd in *Preludium*)

rechts en voorgaande fotopagina:

Coleen Davis en Francis Sinceretti in *Agon*, 1981

Duo Concertant

choreografie:

Nils Christe

muziek:

Igor Stravinsky (Duo Concertant)

kostuumontwerp:

Joop Stokvis

belichting:

Joop Caboort

wereldpremière:

7 september 1984, Amstelveen

première bij Het Nationale Ballet:

26 juni 1985, Theater Carré Amsterdam

tijdsduur:

18 minuten

Het ballet

Duo Concertant is een pas de deux van choreograaf Nils Christe, in 1984 in opdracht gemaakt voor het tweede dansprogramma van Alexandra Radius en Han Ebbelaar: 'Duetten voor ballet en muziek' uit datzelfde jaar.

Het ballet werd recent — met veel succes — onder meer uitgevoerd in China, toen Alexandra Radius en Han Ebbelaar deel uitmaakten van een officiële delegatie — o.l.v. Minister Brinkman — naar dat land.

Het ballet bestaat uit de volgende delen: Cantilène, Eglogue 1, Eglogue 2, Gigue en Dithyrambe.

De muziek

Het Duo Concertant danken we, net als Stravinsky's Vioolconcert, aan de omgang van de componist met de Amerikaanse violist Samuel Dushkin.

Twee seizoenen lang, 1932/33 en 1933/34, trokken Stravinsky en Dushkin door Europa om kamermuziekconcerten te geven. Zulke concerten waren, zoals Stravinsky in zijn 'Chroniques de ma vie' zelf schrijft, 'veel makkelijker te arrangeren aangezien ze geen grote orkesten van hoge kwaliteit vergen, die hoge kosten met zich meebrengen en buiten de grote steden zelden te vinden zijn.'

In december 1931 begon Stravinsky in Voreppe aan zijn Duo Concertant te werken, op 15 juli 1932 waren de vijf delen voltooid. Dushkin en hij gaven er de eerste uitvoering van op 20 oktober 1932 in het Berliner Funkhaus, kort daarna werd er ook meteen een grammofoonopname van gemaakt.

Tijdens het componeren las Stravinsky het boek van zijn vriend Charles-Albert Cingria over Petrarca en naar zijn zeggen was dat van grote invloed op de 'regels' en inhoud van Duo.

(Cornelis van Zwol,

deze tekst werd eerder gepubliceerd in *Preludium*)

rechts: Alexandra Radius en Han Ebbelaar in Duo Concertant, 1984

Dodeneiland

choreografie:

Toer van Schayk

muziek:

Sergei Rachmaninof (Dodeneiland)

dekori-, kostuum- en lichtontwerp:

Toer van Schayk

première bij Het Nationale Ballet

(tevens wereldpremière):

16 februari 1983, Stadsschouwburg Amsterdam

tijdsduur:

22 minuten

Het ballet

'Die Totensinsel' is de naam van één van de bekendste schilderijen van Arnold Böcklin, dat Rachmaninof inspireerde tot een compositie met dezelfde naam.

Het ballet gaat uit van associaties, die opgeroepen worden door de muziek en door die klank — Dodeneiland — maar is verder zonder verhaal, zonder thema, zonder symboliek.

(*Toer van Schayk*)

De muziek

Op zoek naar het 'Dodeneiland' komt men, of men wil of niet, terecht in het Kunstmuseum in Bazel. Daar hangt de uit 1880 daterende eerste versie van Arnold Böcklins schilderij 'Die Totensinsel', te midden van de meest omvangrijke Europese Böcklinverzameling. Op het grote, in donkere tinten geschilderde doek — het meet ruim 110 bij 150 cm — steken de door een roeibootje vervoerde witte, staande vrouwengestalte en de met een wit laken bedekte doodskist scherp af tegen de dreigende duisternis van de cipressen op het eiland. In een brief schreef Böcklin aan zijn opdrachtgeefster Marie Berna: 'Sie werden sich hineinräumen können in die dunkle Welt der Schatten, bis Sie den leisen Hauch zu

fühlen glauben, der das Meer kräuselt, bis Sie Scheu haben, die feierliche Stille durch ein lautes Wort zu stören.'

Het is nog niet zo lang geleden dat kunstenaars als Böcklin, Franz von Stuck en Max Klinger vergeten waren of in elk geval werden verzwegen. (De expositie Het geheim, die in 1972 in Groningen werd georganiseerd, was de eerste Nederlandse tentoonstelling geheel gericht op de symbolistische thematiek van de Duitse kunst tussen 1870 en 1900!).

Böcklin (1827-1901) behoorde tot de meest gevierde schilders van het Duitse symbolisme tijdens het fin de siècle. Zijn werk betekende een inspiratiebron voor vele kunstenaars: schilders als Nolde en De Chirico, schrijvers als Conrad Ferdinand Meyer en Strindberg, componisten als Rachmaninof en Reger. Zijn beroemdste schilderij was ongetwijfeld Die Totensinsel, dat verspreiding vond in een enorm aantal reproducties. Eén van die reproducties kreeg Rachmaninof in Parijs in handen, in de zomer van 1907. Deze zwart-wit weergave maakte overigens een grotere indruk op hem dan het schilderij dat hij pas later zag: 'Ik was niet bijzonder getroffen door de kleur van het schilderij. Als ik het origineel eerst had gezien, zou ik mijn *Dodeneiland* misschien niet hebben gecomponeerd.' Rachmaninof schreef het symfonische gedicht *Dodeneiland* begin 1909 in Dresden. Kort daarvoor, december 1908, had hij met het Concertgebouworkest onder Mengelberg in Amsterdam en Den Haag zijn Tweede pianoconcert geïntroduceerd. *Dodeneiland*, een van zijn mooiste orkestwerken, zou men kunnen beschouwen als een vrije fantasie over het Dies irae-motief. De gehele compositie is ervan doordrongen: aanvankelijk zijn alleen de eerste drie tonen te horen (dalende en stijgende halve toon), dan wordt het motief uitgebreid tot een pendelbeweging van vier en tenslotte van zeven tonen.

Hoewel *Dodeneiland* niet zozeer een vertaling is van Böcklins schilderij in muziek, maar een verklanking van de beleving ervan, een muzikale vormgeving van de associaties die het schilderij (althans de reproductie) bij hem opriep, ontbreekt het illustratieve element niet geheel en al. Want is in de ritmische beweging van de zeer langzame vijf-achtste maat waarmee het stuk be-

gint, niet de beweging van de roeispanten te herkennen waarmee het bootje het geheimzinnige dodeneiland nadert?

(*Paul Op de Coul*,

deze tekst werd eerder gepubliceerd in *Preludium*)

rechts: Karin Schnabel (links) en Caroline Iura in *Dodeneiland*, 1983

Collective symphony

choreografie:

Rudi van Dantzig, Hans van Manen en Toer van Schayk

muziek:

Igor Stravinsky (Symfonie in C, 1938-1940)

lichtontwerp:

Howard Eldridge

première bij het Nationale Ballet

(tevens wereldpremière):

18 juni 1975, Stadsschouwburg Amsterdam (Holland Festival)

reprise:

11 december 1984, Circustheater Scheveningen

tijdsduur:

27 minuten

Het ballet

Voor 'Collective symphony' (Gemeenschappelijke symfonie) hebben de drie huischoreografen van Het Nationale Ballet samengewerkt waarbij zij Stravinsky's Symfonie in C onderling verdeelden. Wanneer A, B en C de bijdragen aanduiden van achtereenvolgens Rudi van Dantzig, Hans van Manen en Toer van Schayk, dan is de volgorde waarin zij werkten: drie korte inleidingen volgens het schema A-C-B, vervolgens uitwerkingen in vijf grotere dansepisodes A-B-C-B-A en een afsluiting ABC.

De verschillende fragmenten zijn duidelijk onderscheidbaar, niet alleen doordat iedere choreograaf over een eigen groep dansers beschikt maar vooral door hun verschillende aanpak. Bij Van Dantzig ligt de nadruk op een abstrakte bewegingskunst, vol onstuimige en driffige bewegingen thema's die in een grillig en vliegensvlug duet een hoogtepunt bereiken. Van Manen gaat romantischer te werk doordat in zijn gepolijst en toch vitaal bewegingsspel, vol strakke geometrische figuren, allerlei relatievormen zichtbaar zijn; met name in een wervelend mannenkwartet en in een teder trio voor een vrouw en twee mannen. In Van Schayk's choreografie is een nerveuze onrust voelbaar alsof de dansers, vaak gekromd of gebogen als onder een last voortbewegend,

onraad bespeuren. De spanning wordt hier ontladen in een geestig duet waarbij de vrouw kwijnend maar zonder tegenstand te dulden, de man domineert.
(Luuk Utrecht)

De muziek

Stravinsky is er herhaaldelijk onomwonden voor uit gekomen dat hij gaarne meesterwerken uit het verleden als voorbeeld koos bij het vervaardigen van zijn eigen muziek. Deze 'neoklassieke' trek, welke vooral naar voren treedt in de middenperiode van zijn oeuvre, is hem in de muziek dikwijls kwalijk genomen. Men verweet de componist dat hij de klok terugzette. Stravinsky zelf dacht daar heel anders over. In zijn neoklassieke composities sloot hij zeer welbewust aan bij de 'traditie' maar hij beschouwde deze traditie niet als een afgesloten, afgedane periode. Hij meende uit een levend verleden wel degelijk inspiratie te kunnen putten voor de eigen tijd. 'Men sluit zich bij de traditie aan om iets nieuws te maken,' aldus verweerde Stravinsky zich tegenover zijn aanvallers: 'De traditie houdt de continuïteit in de scheppende toonkunst in stand.' Wanneer Stravinsky muzikaal materiaal uit het verleden benut, komt het er volgens hem op aan, hoe dit geschiedt. De persoonlijke verwerking van dit materiaal is voor hem het criterium van het scheppend vermogen. Stravinsky mocht dit rustig stellen, want uit zijn neo-klassieke composities treedt zijn eigen persoonlijkheid altijd onmiddellijk herkenbaar naar voren.

Ook de in 1940 voor het Chicago Symphony Orchestra gecomponeerde Symfonie in C is een 'neo-klassiek' werk. Hier zijn het niet de meesters uit de barok (Bach, Pergolesi e.a.) die de componist tot voorbeeld strekten, doch het model wordt gevormd door Weense klassieken, en wel in het bijzonder door Joseph Haydn. Het eerste deel, dat in hoofdzaak op het motief b-c-g gebouwd is staat in de klassieke hoofd- of sonatevorm, doch in de reprise wisselen het eerste en het tweede thema van plaats. Het tweede deel, een Larghetto concertante, is zeer zangerig van aard. In het derde deel

wordt het door Haydn zo geliefde Menuet toegepast, doch op een ritmisch zeer gespannen wijze.

Ook in de finale gaat Stravinsky met zijn 'model' naar eigen inzicht om. De doorzichtige instrumentatie van deze symfonie, waarin de blazers een belangrijk aandeel hebben is Haydniaans, maar voor het overige is de musiceertrant der Weense klassieken volledig getransformeerd in muziek van onze tijd.

(Wouter Paap,

deze tekst werd eerder gepubliceerd in Preludium)

rechts: archieffoto van Collective Symphony, 1975

Het Nationale Ballet, juni/juli 1985

Oprichtster: **Sonia Gaskell**

Artistiek leider/choreograaf: **Rudi van Dantzig**

Choreograaf/regisseur: **Hans van Manen**

Choreograaf/ontwerper: **Toer van Schayk**

Muzikaal leider / dirigent: **Adam Gatehouse**

Hoofd artistieke afdeling: **Reuven Voremberg**

Balletmeesters: **Maria Aradi** en **Sonja Marchioli**

Choreologiste: **Merrilee Macourt**

**COLEEN DAVIS – ALEXANDRA RADIUS – KARIN SCHNABEL – JEANETTE VONDERSAAR
FRED BERLIPS – HAN EBBELAAR – CLINT FARHA – LINDSAY FISCHER – HENNY JURRIËNS – FRANCIS SINCERETTI**

**Rachel Beaujean – Amanda Beck – Caroline Iura – Jane Lord – Valerie Valentine – Joanne Zimmerman
Bruno Barat – Wim Broeckx – Alan Land – Barry Watt**

Suzanne Arbabzadeh – Joy Bain – Katalene Borsboom – Annemarie Cabri – Nathalie Caris – Valerie Clark – Josiane Geys – Caroline Gruber – Leigh Hercher – Veronique Kruijswijk – Renée Kuypers – Barbara Leach – Judith Mader – Cathy Nussbaumer – Claire Philippart – Susan Pond – Esther Protzman – Myriame Schoenmaeckers – Julie Stanzak – Vicki Summers – Kerrie Szuch – Charlotte Toner – Tiina Väre – Louise Vine
Donald Acevedo – Leo Besseling – Ted Brandsen – John Brown – Giuseppe Canale – Daniel Derderian – David DeWitt – Charles Flanagan – Raimondo Fornoni – Uko Gorter – Hein Hazenberg – Jan Linkens – Reinbert Martijn – Simon de Mowbray – Pedro Romeiras – Peter Schetters – Margus Spekkers – John Wisman – Rob van Woerkom

Jeannette den Blijker – Isabel van Boetzelaer – Belle Bonarius – Karla Box – Mirjam Braam – Sandra Klijn – Anja Leeftang – Simonetta Lysy – Silvia Petranca – Maartje Prince – Monique Rempt – Jeanette Sisk

10 Ruben Brugman – Hans van der Heijden – Martin Meng – Pierre Paradis – Gerrit Peiffer – Stephen White

Het Nationale Ballet, juni/juli 1985 (overige medewerkers)

Zakelijk leider: Mr Anton Gerritsen

Overige artistieke medewerkers

assistent artistieke staf
Boudewijn Pleines

videomaster
Henk van Dijk

Muzikale staf

pianisten
Jaap Dieleman
Robert Greuter
Tilly Langedijk
Eric van Nooyen
Steven Vosatka

Financiële zaken

hoofd
Mr Hans van Alphen

boekhouding
Cor Degeling
Irma Donker
Rietje Koning-de Leth
Aad Siera

Planning en publiciteit

hoofd
Dick Hendriks

pers en publiciteit
Kasper van Noppen
Minou Bijl
Inge Denekamp
Astrid van Leeuwen

Sekretariaat

*directiesekretaresse/
leiding sekretariaat*
Anna-Marie Gelderman

sekretareses
Judith Pommerel
Yvonne van Popta
Emmie Kalshoven-Wesseling

Technische organisatie

hoofd
Dhian Siang Lie

voorstellingsleider
Hans Dowit

assistent produktieleider
2e voorstellingsleider
Annemieke Diderich

technische afdeling
Jan Hofstra, *chef*
Jean Pierre Custers
Jos Janssen
Gerrie Kalkwarf
Henk Koegler
Rob van Moll
Nick Snaas
Hans Slotboom
Rein van der Woude

kostuumafdeling
Joop Stokvis, *chef*
Inge Barneveld Binkhuysen
Herma Boere
Ina van Bruinswaard
Juliëtte de Haan
Josien de Hoo
Marie-José Prevoo
Monique van der Velde

bediening volgspots
Piet de Bakker
Helen Henny
Patricia Henny-Wallner
Yvonne Koelman
Joep Merckx

Sociale en medische dienst

personeelsfunktionaris
Willy Campman

sociaal begeleidster
Til Mallee

bedrijfsarts
Toine Schermer

masseur
Fred van Beek

Vrienden van Het Nationale Ballet

VRIENDEN ZOEKEN VRIENDEN

De 2 vriendenorganisatie van Het Nationale Ballet, die in Den Haag en die in Amsterdam, hebben besloten de handen in één te slaan, en binnenkort als één organisatie landelijk te gaan opereren. Een besluit dat de dadenkracht van de stichting ongetwijfeld zal verhogen en waarvan zowel de aangesloten vrienden als Het Nationale Ballet hun vruchten zullen plukken.

Voor het seizoen 1985/1986 staan veel activiteiten op stapel. Video-, film- en gespreksavonden met choreografen, dansers en ontwerpers staan op het programma, de generale repetities van Het Nationale Ballet zullen voor 'vrienden' toegankelijk zijn en het 2 maandelijks 'Vrienden-Bulletin' bevat een schat aan informatie over Nationale Ballet-activiteiten 'voor en achter het brandscherm'.

Zo zullen met name de ontwikkelingen rond het Muziektheater op het Waterlooplein (het nieuwe theater voor Het Nationale Ballet en de Nederlandse Operastichting vanaf 1986) en het 25-jarig jubileum van Het Nationale Ballet in 1986 uitgebreid aan bod komen.

Voor slechts f 35,— per seizoen wordt u lid van de actieve stichting 'Vrienden van Het Nationale Ballet'. Mede-gezinsleden, studenten en houders van een cjp- of 65 plus-kaart betalen zelfs nóg minder. Door lid te worden steunt u de activiteiten van de 'Vrienden' en stelt u zichzelf in de gelegenheid om regelmatig een kijkje te nemen achter de schermen van Het Nationale Ballet.

Informatie en aanmelding:

Stichting Vrienden van Het Nationale Ballet
Postbus 15387, 1001 MJ Amsterdam.
Telefonische inlichtingen (voorlopig nog) bij:
Het Nationale Ballet: 020 - 25.57.54.

Concertgebouworkest

Het Amsterdamse Concertgebouw heeft zijn bestaan te danken aan een culturele opleving in Nederland die een eind maakte aan een lange periode van weinig opvallende artistieke activiteiten. Amsterdam had weliswaar zijn Italiaanse Opera maar het concertleven beperkte zich tot huisconcerten, uitvoeringen in een kleine concertzaal genaamd 'Felix Meritis' en zomerconcerten in de Parkzaal.

Een goede grote concertzaal was er niet.

Bekostigd uit fondsen die door vooraanstaande burgers en kooplieden bijeen waren gebracht, stond het Concertgebouw nog midden in een polder toen het in april 1888 werd voltooid. Maar ook nu, temidden van het rumoer van een grote stad, zijn de zorg en de vooruitziende blik van de stichters van het gebouw nog merkbaar in de wereldbepaalde akoestiek en de natuurlijke geluiddemping. Gedurende de bouw wijdden de stichters hun gedachten tevens aan het vormen van een orkest dat 'van ganser harte zou werken onder leiding van een geïnspireerd artiest, om op die wijze de waarde en de betekenis van de uitvoeringen te verhogen.' Zogaf het Concertgebouworkest op 3 november 1888 zijn eerste concert. De dirigent was Willem Kes, die het ensemble binnen korte tijd een goede reputatie bezorgde. De Amsterdammers hadden aanvankelijk grote bezwaren tegen Kes, omdat hij zijn publiek trachtte op te voeden: laatkomers vonden de deuren gesloten, en praten tijdens de muziek, tot dan gebruikelijk, werd verboden; ook het serveren van verversingen gedurende de concerten werd gestaakt. Het was niet gemakkelijk, maar Kes won uiteindelijk en het publiek paste zich aan de 'huisregels' aan. In 1895 werd Willem Kes benoemd tot dirigent van het Scottish Orchestra en vertrok naar Glasgow, een orkest van hoog artistiek niveau achterlatend. Als zijn opvolger werd een totaal onbekende Nederlandse dirigent van 24 jaar uit Luzern naar Amsterdam gehaald. Deze jongeman was Willem Mengelberg, geboren in Utrecht, die het Concertgebouworkest bijna een halve eeuw zou leiden. Hij maakte het tot een van de beste orkesten ter wereld en gaf het zijn eigen 'stemgeluid'. Het was ook Mengelberg die het orkest meenam op zijn eerste grotere tournee naar het buitenland; met Kes was het orkest in 1895 al eens in Brussel opgetreden. Deze eerste grote reis, naar Noor-

wegen, vond plaats in het kader van het Festival van Bergen in 1898 op uitnodiging van Edvard Grieg. Bezoeken aan Frankfort, Parijs, Hamburg en Berlijn volgden met een zekere regelmaat. De groeiende faam van het Amsterdamse orkest trok de aandacht van de bekendsten op muziekgebied: Richard Strauss droeg *Ein Heldenleben* op aan Mengelberg en zijn orkest; Gustav Mahler was een regelmatige gast in Amsterdam en dirigeerde zes van zijn symfonieën alsmede *Das klagende Lied* en de *Kindertotenlieder* bij het orkest. In 1897 woonde Grieg een uitvoering van zijn werken bij en prees na afloop orkest en dirigent voor het front van de zaal; Hans Richter, in 1898 als gastdirigent geëngageerd, toonde zijn vertrouwen in het fenomenale samspel van de musici door na het begin van het tweede deel van Tsjaikofsky's *Pathétique* zijn dirigeerstok neer te leggen en het orkest alleen verder te laten spelen. Mengelberg trad als gastdirigent op bij de meest vooraanstaande orkesten in Europa en in 1905 maakte hij zijn debuut in de Verenigde Staten van Amerika. Er volgde een periode, waarin hij naast zijn verplichtingen in Amsterdam gedurende vele jaren semi-permanente engagements aanging in Frankfort en New York (Philharmonic Society). Gedurende de jaren '20 en '30, toen de radio veler horizon verruimde, bloeide ook het Concertgebouworkest. In de periodes van Mengelbergs afwezigheid werd zijn plaats ingenomen door beroemde dirigenten als Karl Muck, Bruno Walter en Pierre Monteux, en vele componisten dirigeerden eigen werken bij het orkest, onder wie behalve Richard Strauss, Debussy, Ravel, Stravinsky, Schönberg, Pierné, Casella, Hindemith en Milhaud. In 1945 ging de leiding van het Concertgebouworkest over in handen van Eduard van Beinum, sinds 1931 tweede dirigent naast Mengelberg.

In de moeilijke na-oorlogse jaren maakte hij zich geliefd bij orkest en publiek. In 1946 vergezelde hij het orkest op zijn eerste tournee na de oorlog door Denemarken, Zweden, België, Frankrijk en Groot-Brittannië.

In 1954 leidden Rafael Kubelik en hij de eerste, 45 concerten tellende, tournee door Amerika. Behalve Kubelik was ook George Szell enige tijd vast naast Van Beinum aan het orkest verbonden. Van Beinums zilveren jubileum als dirigent in 1956 werd gemarkeerd door

een eredoctoraat van de Universiteit te Amsterdam. In april 1959 overleed hij onverwacht tijdens een repetitie met zijn orkest.

Na enige jaren het leiderschap met Eugen Jochum te hebben gedeeld, nam Bernard Haitink in 1963 de leiding over. Zijn debuut met het orkest had hij in 1956 gemaakt; in 1961 leidden Jochum en hij de tweede tournee naar de Verenigde Staten, het jaar daarop de eerste concertreis naar Japan. De Mahlertraditie van Mengelberg en de Brucknertraditie, gevestigd door Van Beinum, bleken bij Haitink in voortreffelijke handen. Onder zijn leiding kwamen achtereenvolgens grammofoonopnamen tot stand van de complete symfonieën van Mahler, gevolgd door de *Kindertotenlieder*, de *Lieder eines fahrenden Gesellen*, *Das klagende Lied* en *Das Lied von der Erde*, alsmede van de symfonieën van Bruckner. Ook zijn opnamen met het Concertgebouworkest van de symfonieën van Tsjaikofsky en van orkestwerken van Richard Strauss, Debussy en Ravel vonden grote weerklank.

Met ingang van 1 september 1987 is Bernard Haitink aangesteld als music director van de Royal Opera Covent Garden. Als gevolg hiervan heeft hij zich gedwongen gezien zijn functie bij het Concertgebouworkest aan het eind van het seizoen 1987/88 neer te leggen.

Aan zijn samenwerking met het Concertgebouworkest komt hiermee zeker geen eind, maar de tijd die hij ervoor kan uittrekken wordt danig beperkt. Reden waarom het Concertgebouworkest is overgegaan tot het aanstellen met ingang van 1 september 1988 van een nieuwe chef-dirigent in de persoon van Riccardo Chailly.

Sedert 1975 leidt de Britse dirigent Colin Davis jaarlijks een aantal concerten van het Concertgebouworkest en onder zijn leiding werden grammofoonopnamen gemaakt van werken van Dvorák, Haydn en Stravinsky. Eveneens in 1975 werd Kirill Kondrasjin, voorheen muzikaal leider van het Bolsjoi Theater en later van het Filharmonisch Orkest van Moskou, benoemd tot vaste dirigent van het Concertgebouworkest. Van september 1979 tot zijn voortijdige dood in maart 1981 was hij als vast dirigent aan het orkest verbonden naast Haitink, wiens functie hierdoor overigens geen wijziging onderging.

De regelmatige samenwerking met de dirigent Nikolaus Harnoncourt voegde een nieuw aspect toe aan de activiteiten van het Concertgebouworkest. In 1975 introduceerde hij zijn opvattingen over de uitvoering van barokmuziek, sinds 1979 betrok hij in zijn streven naar een zo authentiek mogelijke uitvoering door een modern symfonie-orkest ook de preklassieke en klassieke muziek. Zijn Mozart-concerten in Amsterdam, Wenen en Salzburg en de Mozart-opnamen met het Concertgebouw-orkest trokken sterk de aandacht.

Een der meest recente aanwinsten is het Koor van het Concertgebouworkest dat, sedert zijn oprichting op instigatie van Bernard Haitink in 1980, geleid wordt door de Engelse koordirigent Arthur Oldham, die eerder de koren van het Edinburgh Festival en het Orchestre de Paris oprichtte. Hierdoor is het mogelijk geworden om meer dan voorheen grote koorwerken op het repertoire te nemen.

Inmiddels werden o.m. uitgevoerd *Das klagende Lied* van Mahler, *The bells* (opgedragen aan het Concertgebouworkest en Mengelberg) van Rachmaninof, Beethovens *Negende*, Stravinsky's *Psalmensymfonie*, *La damnation de Faust* van Berlioz, de *Spring symphony* van Britten en het *Requiem* van Verdi.

Ook gedurende de laatste decennia maakte het Concertgebouworkest regelmatig concertreizen naar het buitenland. In 1964, 1967, 1971 en 1978 bezocht het orkest opnieuw de Verenigde Staten, en in 1968, 1974 en 1977 Japan; aan het laatste bezoek was tevens een eerste optreden in Zuid-Korea verbonden. In 1971 en 1981 werden tournees gemaakt naar Mexico. In 1974 trad het Concertgebouworkest voor het eerst op in de Sovjet Unie. Ondanks de talrijke verplichtingen in het eigen land bezoekt het orkest bijna jaarlijks andere Europese landen en het is een regelmatige gast in West-Duitsland, Engeland, Frankrijk, Zwitserland en Oostenrijk. Onder de muziekfestivals die het Concertgebouworkest bezocht zijn die van Vlaanderen, Helsinki, Praag, Athene, Salzburg en Edinburgh en de Festwochen van Wenen en Berlijn.

(vervolg tekst Theo Olof van pag. 16)

orkest trad hij op in solowerken van Alban Berg, Karl Amadeus Hartmann, Ton de Leeuw, Camille Saint-Saëns en Jan van Vlijmen en in de vioolconcerten van Beethoven, Brahms en Britten; eerder dit jaar was hij solist bij de wereldpremière van het Vioolconcert van de Nederlandse componist Tristan Keuris.

Vrienden van het Concertgebouworkest

SOMS IS EEN VERRE VRIEND BETER DAN EEN GOEDE BUUR!

De Vereniging Vrienden van het Concertgebouw en het Concertgebouworkest zet zich in voor de belangen van het concertpubliek, met name van het Concertgebouw-orkest, nu maar óók in de toekomst. Er zijn veel nieuwe vrienden nodig....

Leden van de Vriendenvereniging krijgen onder meer korting op een jaarabonnement op het blad *Preludium*. Voor de 10 nummers per jaar betalen zij slechts f 36,50.

Wordt lid en steunt daardoor de activiteiten van de Vrienden.

Informatie: Concertgebouw, telefoon 020 - 71.98.71.

De Vereniging Vrienden van het Concertgebouw en het Concertgebouworkest is uw steun waard.

Concertgebouworkest

Chefdirigent

Bernard Haitink

Eerste viool

{ Theo Olof
Jaap van Zweden
Johan Kracht
Frits Joël Waterman
Robert Waterman
Nobuyuki Shioda
Hans Speth
Hugo Sanders
Janke Tamminga
Jean Louis Stuurup
Kazuo Okumura
vacature
Hanna van Hal
András Lehota
Tony Rous
Michel François
Peter Hoekstra
Juraj Illés
Reiko Sijpkens-
Shioyama

Tweede viool

Peter Brunt
Henk Rubingh
Peter Keller
Ton de Munk
Angela Davis
Yasuko Speth-Okumura
Paul Peter Spiering
Eleonore Olof-Elias
Kirsti Goedhart
Wim van Keulen
Frans Blanket
Kees Hendrikse
Frans Hengeveld
Petra van de Vlasakker
Marc de Groot
Cleora Waterman-
Keeler

Altviool

Matthias Maurer
Ken Hakii
Gert Jan Leuwerink
Peter Sokole
Jan Jager
Hans Dusoswa
Imer Saracoglu
Pieter Roosenschoon
Stana van der Valk
Bouman-Olléová
Herbert van de Velde
vacature
Gisella Bergman
Ferdinand Hügel
Judith de Munk-Gerö

Violoncel

{ Jean Decroos
Harro Ruijsenaars
Henk Sekreve
Wim Straesser
Fred Pot
Saskia Boon
Christiaan Norde
Hans Vader
Edith Neuman
Yke Viersen
Truus van Tol
Arthur Oomens
Daniël Esser

Contrabas

Henk Guldemon
Tonny de Gruyter
Cees van der Poel
Frits Schutter
Folkert Rosing
Guibert Vrijens
Ruud Bastiaanse
Fred Nijenhuis
Jan Wolfs

Fluit

Jan Visser
Paul Verhey
Cecilia Oomes
Rien de Reede

Piccolo

Hans van de Weyer

Hobo

{ Werner Herbers
Jan Spronk
Carlo Ravelli
Jan Kouwenhoven

Engelse hoorn

Rob Visser

Klarinet

{ Piet Honingh
George Pieterse
vacature

Esklarinet

Willem van der Vuurst

Basklarinet

Geert van Keulen

Fagot

Brian Pollard
Joep Terwey
Jos de Lange
Kees Olthuis

Contrafagot

Guus Dral

Hoorn

{ Jakob Slagter
Julia Studebaker
Iman Soeteman
Jaap Prinsen
vacature
Peter Steinmann
Sharon St. Onge

Trompet

{ Klaas Kos
Peter Masseurs
Hans Alting
Theo Wolters
vacature

Trombone

{ Jacques Banens
Kees Blokker
Hans van Balen

Bastrombone

Henk van Bergen

Tuba

Donald Blakeslee

Pauken

Jan Labordus
Gerard Schoonenberg

Slagwerk

{ Niels Le Large
Jan Pustjens
Ruud van den Brink

Harp

Vera Badings
Gerda Ockers

Piano en celesta

Ruud van den Brink

Directeur

Drs H.J. van Royen

Adjunct-directeur (financiën)

Jacques van der Hulst

Adjunct-directeur (externe betrekkingen)

Sjoerd van den Berg

Orkestinspecteur

Theo Berkhout

Bibliothecaris

Douwe Zuidema

Chef de bureau

Diny Kraamwinkel

Ass. artistieke zaken/programma-redactrice

Drs Truus de Leur

Secretaresses

Else Broekman
Trix Endhoven-Brouwer

Ass. externe betrekkingen

Maartje van Doodewaard

Administratief medewerker

Rudi Agerbeek

Orkestbodes

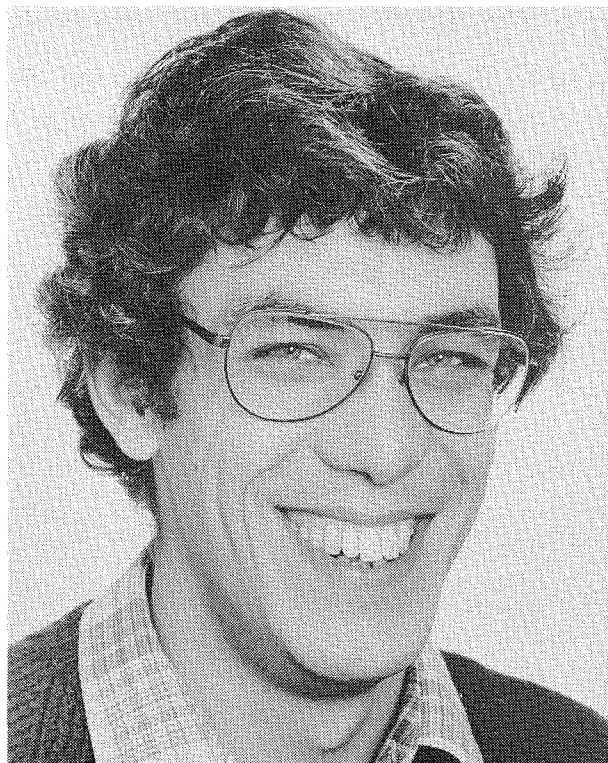
Henk Ummels
Frans van der Starre

Chauffeur/ass. orkestbode

Andries Arp

rechts: het Concertgebouworkest in het Concertgebouw, 1984

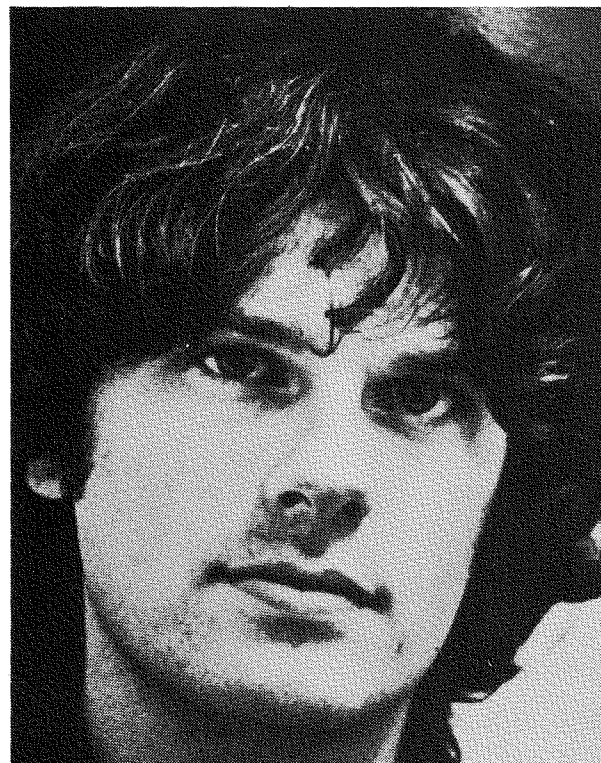
Lucas Vis, dirigent

(foto: Peter Keller)

Lucas Vis, geboren in 1947, studeerde aan het Amsterdamse conservatorium o.m. directie bij Jaap Spaanderman. Als 20-jarige nam hij deel aan een dirigentencursus o.l.v. Bruno Maderna in Salzburg, naar aanleiding waarvan Maderna hem uitnodigde als assistent voor zijn cursussen in 1969. In 1971 won Lucas Vis de Koussevitzky-prijs voor compositie in Tanglewood. Sindsdien heeft hij een opmerkelijke carrière opgebouwd in binnen- en buitenland. Van 1976-79 was hij vast dirigenten artistiek directeur van het Nederlands Balletorkest; daarna was hij enige jaren vaste gastdirigent van Het Brabants Orkest. Het Concertgebouworkest leidt hij regelmatig.

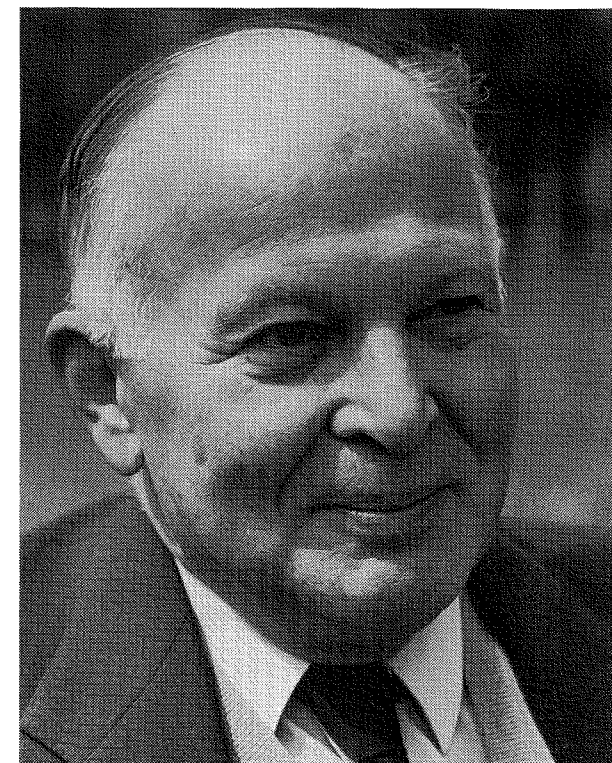
Ronald Brautigam, pianist

(foto: Wubbe de Jong)

Ronald Brautigam werd in 1954 in Amsterdam geboren, waar hij werd opgeleid aan het Sweelinck Conservatorium bij Jan Wijn; hij zette zijn studie voort in Engeland bij Gordon Green en John Bingham en in de Verenigde Staten bij Rudolf Serkin. Hij trad als solist op met de belangrijkste Nederlandse symfonie-orkesten — bij het Concertgebouworkest debuteerde hij in 1982 met Liszts Eerste pianoconcert-, hij gaf talrijke recitals, o.a. met Jaap van Zweden. Zijn grammofoonplaat met werken van Ravel en Schumann won een Edison. In 1979 ontving hij de Elisabeth Everts-prijs en in 1984 werd hem de Nederlandse Muziekprijs uitgereikt.

Theo Olof, violist

(foto: Peter Keller)

Het teneinde lopende seizoen 1984/85 is het laatste seizoen van Theo Olof bij het Concertgebouworkest. Op eigen verzoek wordt hij per 1 september a.s. van deze functie ontheven om meer tijd te kunnen besteden aan zijn carrière als solisten kamermuziekspelers aan vele andere creatieve activiteiten.

Theo Olof, geboren in Bonn en opgeleid bij Oskar Back, was van 1950 tot 1970 eerste concertmeester van het Residentie-Orkest en bekleedde sedert 1974 dezelfde functie bij het Concertgebouworkest. In zijn lange loopbaan als solist heeft hij onder meer diverse concerten van eigentijdse componisten op de Nederlandse concertpodia geïntroduceerd. Met het Concertgebouw- (zie voor vervolg pag. 13)

rechts: Dodeneiland

**Het Nationale Ballet,
nu nog in Carré en de
Stadsschouwburg,
maar binnenkort
- als vaste bespeler - in
HET MUZIEKTHEATER**